

Voedsel en nestgelegenheid voor bijen in onze landschappen

Bijen-bed&breakfast

Kramsvogel in een lijsterbes. Foto: Dreamstime.com

Koos Biesmeijer

De huidige situatie voor honingbijen en wilde bijen is niet erg rooskleurig. We hebben nu lagere diversiteit van wilde bijensoorten dan 50 jaar geleden, en veel soorten zijn bedreigd of zeldzaam en staan op de rode lijst. Bovendien zijn de aantallen wilde bijen per soort zeer waarschijnlijk ook veel lager dan vroeger, al hebben we daar geen harde gegevens over. Tenslotte is er plaatselijk een hogere wintersterfte dan voorheen onder honingbijen en wordt het bijenhouden ingewikkelder. Dat deze achteruitgang te wijten is aan een combinatie van verschillende factoren is duidelijk, maar welke factoren nu in verschillende situaties het belangrijkste zijn wordt nog fel betwist en gelukkig ook serieus onderzocht. Het is vanzelfsprekend van groot belang deze oorzaken te achterhalen om de bijenpopulaties te herstellen en bedreigingen te verminderen.

Bijen-B&B

Eén van de factoren waarvan reeds lange tijd bekend is dat ze bijen beïnvloedt is de kwaliteit van het landschap, en dan voornamelijk het voedselaanbod en (voor wilde bijen) de nestgelegenheid. Je zou kunnen zeggen dat bijen gewoon een aantrekkelijke B&B nodig hebben: bed (nest) en breakfast (voedsel). Het aantrekkelijke zit hem dan in de gezonde leefomgeving en het gevarieerd aanbod van nestplekken en voedsel. Het ideale landschap is divers, d.w.z. heeft verschillende biotopen en elementen, biedt voedsel gedurende het hele actieve seizoen, en wordt ecologisch en duurzaam beheerd. De meeste landschappen in Nederland voldoen hier natuurlijk niet aan, en kunnen er waarschijnlijk nooit aan voldoen, vanwege de dominante gebruikstypes: bewoning, industrie en landbouw. Ze kunnen echter wel aantrekkelijker worden gemaakt door veel meer aandacht te besteden aan nestplekken en voedsel voor deze insecten.

Bij-effecten

Maatregelen die voor meer voedsel en nestplekken zorgen zijn niet alleen goed voor de honingbij of de wilde bijenpopulaties, maar ook voor de andere bloembezoekers en andere ongewervelden. Vogels en zoogdieren profiteren hier ook van, zowel de soorten die insecten eten, als soorten die vruchten, zaden en bessen eten, die grotendeels na insectenbestuiving ontstaan. Ik heb eens uitgerekend hoe die verbanden tussen bijen en vogels er eigenlijk uitzien. Het blijkt dat 40 soorten vogels in Nederland bijen (en andere vliegende insecten) als hoofdvoedsel hebben, terwijl 100 soorten vooral vruchten en zaden eten. Omdat we weten dat meer dan 80% van de bloemsoorten door insecten bestoven wordt, zijn er dus ongeveer 80 vogelsoorten afhankelijk van de bijenproducten - vruchten en zaden. Dus bijen zijn voor vogels als bestuivers twee keer zo belangrijk als in de vorm van een lekker hapje.

Een bloeiend landschap

Na jarenlange bewegingen naar een steeds intensiever gebruik, maar ook

monotoner landschap, is het prachtig om te zien dat ons landschap er steeds kleuriger uit gaat zien door de vele individuele en georganiseerde bloemenacties. Onder meer in Deventer en Zutphen hebben burgers met elkaar bijenlinten gemaakt die de stad voor zowel bijen als mensen een stuk aantrekkelijker maken. Akkerbouwers in de Hoekse Waard hebben samen meer dan 400 kilometer bloeiende akkerlanden aangelegd en akkerbouwers in het hele land maken onder leiding van Bloeiend Bedrijf ons platteland kleurrijk. Deze laatste acties zijn helemaal niet gericht op bijen, maar vooral op natuurlijke vijanden van gewasplagen. Ze worden FAB-randen genoemd, waarbij FAB staat voor Functionele Agro-Biodiversiteit. We vinden in deze randen echter ook veel bijen, aangetrokken door het brede nectar- en stuifmeelaanbod. In de fruitteelt kunnen dergelijke randen zelfs verschillende ecosysteemdiensten combineren: voedsel voor de natuurlijke vijanden, voedsel voor bestuivers van gewassen, verhogen van de recreatieve waarde van het platteland voor fietsers en wandelaars en soms ook betere bescherming van kwetsbare dier- en plantensoorten.

Kan het nog beter?

Prachtige initiatieven, maar zijn we er al? Dat zeker niet! Behalve dat we parallel ook moeten werken aan een duurzamer en gezonder milieu, valt er ook op het gebied van de bijen-B&B nog veel te verbeteren. Ten eerste worden er allerlei zadenmengsels van mooi uitzijende bloemen rondgestrooid, vaak zonder nu precies na te gaan wat het doel is. Is het hoofddoel bevorderen van dracht voor honingbijen? Beschermen van specifieke bijensoorten? Bevorderen van natuurlijke vijanden? Een aantrekkelijk landschap creëren? Of dit alles tegelijk? Aangezien niet alle soorten bijen en insecten dezelfde bloemen (kunnen) gebruiken en vaak verschillende nestplekken nodig hebben, bepaalt de samenstelling van een bloemenrand tot op zekere hoogte welke insecten er door aangetrokken worden. Daarnaast is het in sommige situaties, bijvoorbeeld dichtbij een natuureservaat, van groot belang om

Klokjesbij op Campanula. Foto: Wankja Ferguson

Kansen voor meer Bijen-B&B bij nieuwbouw. Foto: Henk van Gerwen

geen exotische invasieve soorten in te zaaien, terwijl dat in de stad veel minder een probleem is. Eigenlijk zou er een informatiesysteem moeten komen (bijvoorbeeld in de vorm van een app of website), waarmee het gemakkelijker wordt om keuzes te maken voor de soorten in het zaadmengsel, maar ook voor het aanplanten van publiek groen of het vullen van een plantenbak in tuin of balkon: "Wil je de honingbij helpen? Plant/zaai dan deze soorten!". Wil je een specifieke zeldzame bij helpen, dan plant je de favoriete voedselplant van die soort. Naturalis is, evenals andere partijen zoals Food4Bees en Natuur en Milieu, aan het denken over oplossingen hiervoor. Voor nu: vooral doorgaan met het creëren van gezond leefgebied voor bijen, want daar hebben we allemaal voordeel bij. ●

Prof. dr. Koos Biesmeijer is onder meer wetenschappelijk directeur van het Naturalis Biodiversiteitscentrum in Leiden